

УДК 796.323.2/376.23

Адаптивний баскетбол на кріслах колісних у системі фізичної та психосоціальної реабілітації ветеранів війни

Лаврін Г. З.¹, Ангелюк І. О.¹, Осіп Н. Б.¹, Хома О. В.¹, Кучер Т. В.²¹Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка²Кременецька гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка

Анотація

Мета. Повномасштабна війна російської федерації проти України зумовила збільшення кількості ветеранів війни з інвалідністю, що актуалізує потребу в ефективних підходах до їх фізичної, психологічної та соціальної реабілітації. Традиційні медико-реабілітаційні заходи доповнюються інструментами адаптивного спорту, який поєднує фізичне відновлення з психосоціальною підтримкою, формуванням відчуття приналежності та поверненням до активного суспільного життя. Особливе місце займає баскетбол на кріслах колісних, що об'єднує інтенсивну рухову активність, командну взаємодію та емоційну залученість. Практика проведення в Україні всеукраїнських змагань, регулярних тренувань та адаптивних спортивних клубів свідчить про зростання інтересу до цього виду спорту та його реабілітаційний потенціал. Водночас науково-методичне обґрунтування використання адаптивного баскетболу для ветеранів війни в Україні залишається недостатньо систематизованим. Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та проаналізувати роль адаптивного баскетболу на кріслах колісних у системі фізичної та психосоціальної реабілітації ветеранів війни в Україні.

Матеріал і методи. Методи дослідження: аналіз і узагальнення вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, контент-аналіз звітів і практичних кейсів, порівняльний і системний аналіз міжнародного та українського досвіду, узагальнення практичного досвіду проведення тренувань, майстер-класів і змагань.

Результати. Аналіз літератури та практичного досвіду свідчить, що адаптивний баскетбол на кріслах колісних сприяє розвитку сили та витривалості м'язів верхніх кінцівок, покращенню координації, швидкісно-силових якостей та загальної фізичної працездатності. Участь у спортивних заходах позитивно впливає на психосоціальний стан ветеранів: знижує рівень стресу і тривожності, підвищує психологічне благополуччя, мотивацію до активного життя та формує соціальні зв'язки. Командна гра сприяє відчуттю приналежності, соціальній інтеграції та формуванню ветеранських спільнот. Водночас розвиток адаптивного баскетболу в Україні обмежується нерівномірною доступністю спортивної інфраструктури, високою вартістю обладнання, обмеженою кількістю фахівців та психологічними бар'єрами учасників.

Висновки. Адаптивний баскетбол на кріслах колісних є ефективним засобом комплексної реабілітації ветеранів війни, поєднуючи фізичне відновлення з психосоціальною підтримкою та соціальною інтеграцією. Подальші дослідження мають зосереджуватись на систематизації науково-методичних підходів, оцінюванні ефективності тренувальних програм та дослідженні впливу участі на соціальну та професійну реінтеграцію ветеранів.

Ключові слова: адаптивний спорт; баскетбол на кріслах колісних; реабілітація; ветерани війни; психосоціальна підтримка; здоров'я.

Abstract

Adaptive wheelchair basketball in the physical and psychosocial rehabilitation of combat veterans

H. Lavrin, I. Anheljuk, N. Osip, O. Khoma, T. Kucher

Purpose. The full-scale war waged by the Russian Federation against Ukraine has led to an increase in the number of war veterans with disabilities, highlighting the need for effective approaches to their physical, psychological and social rehabilitation. Traditional medical and rehabilitation measures are complemented by adaptive sports, which combine physical recovery with psychosocial support, the formation of a sense of belonging and a return to active social life. Wheelchair basketball occupies a special place, combining intense physical activity, teamwork and emotional involvement. The practice of holding national competitions, regular training sessions and adaptive sports clubs in Ukraine indicates a growing interest in this sport and its rehabilitation potential. At the same time, the scientific and methodological justification for the use of adaptive basketball for war veterans in Ukraine remains insufficiently systematised. The aim of the study is to theoretically substantiate and analyse the role of adaptive wheelchair basketball in the system of physical and psychosocial rehabilitation of war veterans in Ukraine.

Material and Methods. Research methods: analysis and generalisation of domestic and foreign scientific sources, content analysis of reports and practical cases, comparative and systematic analysis of international and Ukrainian experience, generalisation of practical experience in conducting training sessions, master classes and competitions.

Results. Analysis of literature and practical experience shows that adaptive wheelchair basketball contributes to the development of upper limb muscle strength and endurance, improved coordination, speed and strength qualities, and overall physical performance. Participation in sporting events has a positive effect on the psychosocial state of veterans: it reduces stress and anxiety, increases psychological well-being, motivates them to lead an active life and forms social bonds. Team play promotes a sense of belonging, social integration and the formation of veteran communities. At the same time, the development of adaptive basketball in Ukraine is limited by uneven access to sports infrastructure, the high cost of equipment, a limited number of specialists and psychological barriers among participants.

Conclusions. Adaptive wheelchair basketball is an effective means of comprehensive rehabilitation for war veterans, combining physical recovery with psychosocial support and social integration. Further research should focus on systematising scientific and methodological approaches, evaluating the effectiveness of training programmes, and studying the impact of participation on the social and professional reintegration of veterans.

Keywords: adaptive sport; wheelchair basketball; rehabilitation; combat veterans; psychosocial support; health.

Вступ

Повномасштабна війна російської федерації проти України зумовила суттєве зростання кількості ветеранів війни з інвалідністю, що актуалізує потребу в пошуку ефективних, науково обґрунтованих підходів до їх фізичної, психологічної та соціальної реабілітації. Традиційні медико-реабілітаційні заходи, хоча й залишаються базовими, дедалі частіше доповнюються інструментами адаптивного спорту як складової комплексного відновлення.

Міжнародні дослідження переконливо свідчать, що спорт, фізичні вправи та рекреаційна діяльність є ефективним засобом покращення фізичного стану, емоційного благополуччя, психічного здоров'я та якості життя осіб з інвалідністю різних вікових груп (Kasser & Lytle, 2013; Martin, 2006). В умовах сучасної України адаптивний спорт набуває особливого значення саме для ветеранів війни, оскільки поєднує фізичне відновлення з психосоціальною підтримкою, формуванням відчуття приналежності та поверненням до активного суспільного життя.

Особливе місце серед адаптивних видів спорту посідає баскетбол на кріслах колісних, який поєднує інтенсивну рухову активність, командну взаємодію та емоційну залученість (Moss et al., 2019; Spornier et al., 2009). Практика проведення в Україні всеукраїнських змагань серед ветеранів, регулярних тренувань у закладах вищої освіти, а також функціонування адаптивних спортивних клубів засвідчує зростання інтересу до цього виду діяльності та його реабілітаційний потенціал. Водночас науково-методичне обґрунтування використання адаптивного баскетболу в системі ветеранського спорту в Україні залишається недостатньо систематизованим, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

У численних міжнародних роботах доведено позитивний вплив фізичної активності та адаптивних видів спорту на фізичне функціонування, психологічне благополуччя та процеси соціальної інтеграції, зокрема серед ветеранів бойових дій (Blauwet & Willick, 2012; Brittain et al., 2023). Водночас більшість зарубіжних досліджень зосереджена переважно на аналізі фізіологічних і функціональних показників рухової діяльності (рівень рухової активності, витривалість, інтенсивність ігрових дій), а також окремих психологічних і соціальних ефектів участі у спортивних програмах (Khurana et al., 2021; Duvall et al., 2021).

В українському науковому просторі проблема адаптивного спорту, зокрема баскетболу на кріслах колісних, представлена переважно аналітичними та якісними дослідженнями, звітними матеріалами, практичними кейсами та ініціативними напрацюваннями громадських організацій і державних інституцій. Умови повномасштабної війни зумовили стрімке зростання кількості ветеранів з інвалідністю, що актуалізує потребу у впровадженні ефективних, науково обґрунтованих засобів фізичної та психосоціальної реабілітації. Проте, попри наявність значного міжнародного досвіду та активний розвиток практичних ініціатив в Україні, використання адаптивного баскетболу на кріслах колісних у системі реабілітації ветеранів війни залишається недостатньо дослідженим з позицій цілісного науково-методичного підходу, що й зумовлює актуальність

даного дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та проаналізувати роль адаптивного баскетболу на кріслах колісних у системі фізичної та психосоціальної реабілітації ветеранів війни в Україні.

Матеріал і методи

У дослідженні використано комплекс теоретичних та емпіричних методів: аналіз і узагальнення наукових джерел (вітчизняних і зарубіжних) для визначення впливу адаптивного баскетболу на фізичне та психосоціальне здоров'я ветеранів; контент-аналіз звітів і практичних кейсів для виявлення особливостей організації тренувань і змагань; порівняльний та системний аналіз міжнародного й українського досвіду; а також узагальнення практичного досвіду проведення тренувань, майстер-класів і змагань, що забезпечило комплексне обґрунтування ролі баскетболу на кріслах колісних у реабілітації ветеранів війни.

Результати та їх обговорення

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблема адаптивного спорту активно досліджується в міжнародному науковому просторі (Bondarenko et al., 2025; DePauw & Gavron, 2005). Значна кількість робіт присвячена вивченню впливу фізичної активності та адаптивних видів спорту на якість життя, психологічне благополуччя та соціальну інтеграцію людей з інвалідністю. Зокрема, дослідження Caddick N. та Smith B. (2014) доводять, що участь ветеранів у спортивній діяльності сприяє формуванню активних стратегій подолання труднощів, підвищенню суб'єктивного благополуччя та мотивації до життя.

Великі емпіричні дослідження, проведені в межах National Veterans Wheelchair Games (Lee-Hauser et al., 2021), зокрема опитування 338 учасників, засвідчили, що участь у змаганнях з адаптивних видів спорту, включно з баскетболом на кріслах колісних, забезпечує суттєву психосоціальну підтримку ветеранів, позитивно впливає на їх соціальну активність та потенційно пов'язана з кращими показниками працевлаштування (Jamieson & Wijesundara, 2025). Інші наукові роботи показують, що адаптивний спорт у порівнянні з виключно традиційною фізичною терапією має більший вплив на участь у житті громади та загальну якість життя (Bowen, 2025; Goodrich et al., 2025).

Адаптивний спорт у сучасних наукових дослідженнях розглядається як важливий складник системи комплексної реабілітації осіб з інвалідністю, що поєднує фізичні, психологічні та соціальні механізми відновлення (Чепіга et al., 2024; Francis et al., 2019). В умовах повномасштабної війни російської федерації проти України питання реабілітації ветеранів війни набуває особливої актуальності, оскільки зростає кількість осіб з бойовими травмами, порушеннями опорно-рухового апарату та супутніми психоемоційними розладами (Латенко & Хіміч, 2025; Jaarsma et al., 2014). У цьому контексті адаптивний баскетбол на кріслах колісних постає як перспективний засіб фізичної та психосоціальної реабілітації, що виходить за межі традиційної лікувальної фізичної культури (Oldörp et al., 2025). Регу-

лярні заняття баскетболом на кріслах колісних сприяють розвитку сили та витривалості м'язів верхніх кінцівок, покращенню координації рухів, швидко-силових якостей і загальної фізичної працездатності (Ferreira et al., 2022), що є особливо важливим для ветеранів із травмами нижніх кінцівок або спинного мозку.

Окрім фізичних ефектів, численні дослідження підтверджують значущий психосоціальний вплив адаптивного спорту. Зокрема, участь ветеранів у спортивній діяльності асоціюється з покращенням психологічного благополуччя, зниженням рівня стресу, тривожності та депресивних проявів, а також із підвищенням мотивації до активного життя (Lundberg et al., 2011). Так, дослідження Caddick N. та Smith B. показало, що фізична активність і залучення ветеранів до спортивних програм сприяють розвитку активних копінг-стратегій, підвищенню суб'єктивного благополуччя та позитивному сприйняттю власного життєвого досвіду (Caddick & Smith, 2014).

Дослідження свідчать, що участь ветеранів у спортивних заходах сприяє відновленню рухових функцій, покращенню витривалості, підвищенню впевненості у собі та формуванню соціальних зв'язків (Perfilova et al., 2025). Велике опитування учасників Національних ігор ветеранів на інвалідних візках показало, що участь у змаганнях забезпечує психосоціальну підтримку та може позитивно впливати на професійну адаптацію. Порівняльні дослідження доводять, що адаптивні види спорту більш ефективні, ніж традиційна фізична терапія, у підвищенні якості життя та участі у житті громади (Tweedy & Vanlandewijck, 2011).

В Україні наукові публікації з цієї проблематики мають переважно аналітичний і якісний характер та представлені звітами, кейсами й ініціативними дослідженнями громадських організацій і державних структур. Адаптивний спорт у них розглядається як інструмент реабілітації, мотивації, соціальної інтеграції та формування ветеранських спільнот. Практичні приклади – перші всеукраїнські змагання з баскетболу на кріслах колісних серед ветеранів, регулярні тренування на базі закладів вищої освіти та діяльність адаптивних клубів – підтверджують позитивний фізичний і психосоціальний ефект, але потребують системного науково-методичного осмислення.

Адаптивний баскетбол в Україні на кріслах колісних поступово інтегрується в систему фізичної та психосоціальної реабілітації ветеранів війни, що підтверджується зростанням кількості тренувальних програм, спортивних заходів і ініціатив громадського та державного рівнів (Чепіга et al., 2024). Діяльність Міністерства у справах ветеранів України, спрямована на організацію національних реабілітаційних заходів, засвідчує визнання спорту як ефективного інструменту підтримки ветеранів з інвалідністю.

У Києві команда ветеранів «Титанові» демонструє практичне втілення таких результатів. Під керівництвом тренера Дмитра Базилевського ветерани опановують гру, беруть участь у національних і міжнародних змаганнях, що сприяє їх фізичній реабілітації та соціальній інтеграції. Команда є частиною Спортивно-реабілітаційного центру «Титанові», а її учасники регулярно тренуються, поєднують

чи заняття баскетболом з іншими адаптивними вправами.

Адаптивний баскетбол проводиться в рамках регулярних тренувань і спортивних таборів у Дніпрі, Києві, Львові, Харкові, Одесі, Бучі та інших містах. Організатори тренувань – як державні заклади (Дніпровський державний університет внутрішніх справ), так і громадські ініціативи (Unstoppable, «Повернись живим»), що забезпечує доступність спорту для ветеранів з різним рівнем фізичної підготовки. Практичний досвід організації регулярних тренувань з адаптивного баскетболу на базі закладів вищої освіти, зокрема Дніпровського державного університету внутрішніх справ, демонструє багатовимірний реабілітаційний ефект цього виду спорту.

Важливою віхою у розвитку адаптивного баскетболу в Україні стало проведення перших Всеукраїнських змагань з баскетболу на кріслах колісних серед ветеранів війни. Формат поєднання спортивного табору, навчання новачків і змагальної діяльності сприяв не лише фізичній реабілітації учасників, а й формуванню ветеранського спортивного ком'юніті, що відіграє важливу роль у процесі соціальної адаптації (Hanson et al., 2025). Символічні події, такі як матчі за участі професійних спортсменів і ветеранів, підсилюють суспільну видимість адаптивного спорту та сприяють подоланню соціальних стереотипів щодо інвалідності (Kirk et al., 2025).

Командна гра сприяє не лише фізичній реабілітації, а й психологічній підтримці, соціальній інтеграції та формуванню відчуття приналежності до спільноти (Verdonck et al., 2020). Так, матчі між ветеранами та професійними спортсменами, зокрема «Матч Рівності» у Києві, мають символічне значення рівності та взаємної підтримки. Участь у таких заходах формує мережу соціальної підтримки, покращує комунікаційні навички та стимулює мотивацію до активного життя.

Незважаючи на позитивну динаміку, розвиток баскетболу на кріслах колісних для ветеранів війни в Україні стикається з низкою системних перешкод. До основних із них належать обмежена кількість спеціалізованих спортивних крісел, недостатня матеріально-технічна база, дефіцит фахівців з адаптивної фізичної культури та нерівномірна доступність програм у різних регіонах країни, мінливість контингенту бажаючих (<https://interfax.com.ua/>).

Однією з ключових перешкод є нерівномірний розподіл адаптивної спортивної інфраструктури між регіонами України. Переважна більшість тренувальних залів, клубів та реабілітаційних центрів, де проводяться заняття з баскетболу на кріслах колісних, зосереджена у великих містах (Київ, Дніпро, Львів). Водночас ветерани, які проживають у малих містах, селищах або сільській місцевості, часто позбавлені можливості регулярно долучатися до тренувального процесу.

Додатковими ускладнюючими чинниками виступають транспортна недоступність, відсутність безбар'єрного середовища та фінансові витрати на доїзд. У результаті навіть високо мотивовані ветерани не завжди можуть підтримувати систематичну участь у спортивній діяльності, що знижує реабілітаційний ефект.

Вагомою перешкодою розвитку баскетболу на кріслах колісних є висока вартість спеціалізованих спортивних крісел та інвентарю. Якісне крісло для гри у баскетбол потребує індивідуального підбору з урахуванням антропометричних показників, рівня ураження та функціональних можливостей спортсмена. Для більшості ветеранів самостійне придбання такого обладнання є фінансово недоступним (<https://iwbf.org>).

Обмеженість державного фінансування та залежність від грантових програм, благодійних організацій і корпоративної підтримки призводять до ситуації, коли кількість учасників може перевищувати наявні матеріальні ресурси, що стримує розширення команд та регулярність тренувань.

Значною, але часто недооціненою перешкодою є психологічна неготовність окремих ветеранів до участі в командних видах спорту. Наслідки бойових травм, посттравматичний стресовий розлад, зниження самооцінки, страх осуду або порівняння з іншими можуть стримувати бажання долучатися до тренувань.

Для багатьох ветеранів перший контакт з адаптивним баскетболом супроводжується сумнівами у власних фізичних можливостях, страхом виглядати «некомпетентними» або небажанням вступати у нові соціальні взаємодії. За відсутності належної психологічної підтримки ці бар'єри можуть призводити до відмови від участі на ранніх етапах.

Ще однією системною проблемою є обмежена кількість тренерів та спеціалістів, які мають підготовку саме в галузі адаптивного спорту та роботи з ветеранами війни. Ефективні заняття з баскетболу на кріслах колісних потребують поєднання знань з теорії спорту, реабілітації, біомеханіки, психології та особливостей роботи з травматичним досвідом. Нестача таких фахівців обмежує можливості масштабування програм, знижує індивідуалізацію тренувального процесу та ускладнює створення стабільних команд у регіонах (<https://cbacenter.ngo>).

Окремою специфічною перешкодою розвитку адаптивного баскетболу серед ветеранів є висока мінливість складу учасників. Ветерани часто змінюють місце проживання, проходять різні етапи лікування та реабілітації, повертаються до служби або, навпаки, тимчасово втрачають мотивацію до занять спортом. Зміни фізичного та психологічного стану, втома, емоційне вигорання або необхідність вирішення соціально-побутових питань можуть призводити до нерегулярності відвідування тренувань або припинення занять. Така динаміка ускладнює формування стабільних команд, довготривале планування тренувального процесу та участь у змаганнях (<https://cbacenter.ngo>).

Важливу роль у розвитку баскетболу на кріслах колісних для ветеранів війни в Україні відіграють ознайомчі заходи та майстер-класи, які останніми роками активно проводяться в різних регіонах країни (<https://veteranfund.com.ua/>). Такі ініціативи мають на меті не лише популяризацію адаптивного спорту, а й первинне залучення ветеранів до фізичної активності в безпечному, підтримувальному середовищі. Майстер-класи з баскетболу на кріслах колісних уже відбувалися у Києві, Дніпрі, Львові, Тернополі, Бучі, а також в інших містах у межах реабілітаційних, ветеран-

ських і спортивних проєктів (рис. 1).

Рис. 1. Майстер клас з баскетболу на кріслах колісних у м. Тернопіль

Зокрема, у Тернополі (<https://suspilne.media/>) такі заняття стали прикладом успішного формату першого знайомства ветеранів з адаптивним баскетболом, коли учасники мали можливість у практичний спосіб спробувати себе в новому виді рухової діяльності (рис. 2).

Рис. 2. Знайомство ветеранів і фахівців з адаптивним баскетболом

Під час майстер-класів ветерани знайомляться з базовими принципами командної гри, опановують початкові навички керування спортивним кріслом колісним, виконання передач і кидків м'яча, орієнтації на майданчику та взаємодії з партнерами по команді. Особливий акцент робиться на формуванні відчуття командної підтримки, довіри та спільної відповідальності, що має важливе значення для соціальної реінтеграції ветеранів.

Водночас такі заходи мають значну освітньо-практичну цінність для фахівців – тренерів, викладачів фізичної культури, реабілітологів, студентів профільних спеціальностей. У межах майстер-класів вони безпосередньо пробують керувати кріслом колісним, виконувати ігрові дії, що дозволяє глибше усвідомити фізичні зусилля, необхідні для пересування, маневрування та виконання кидка. Це сприяє кращому розумінню специфіки навантажень, технічних і тактичних особливостей гри, а також формуванню емпатії та професійної компетентності.

Окрему увагу під час занять приділяють відмінно-

стям у правилах баскетболу на кріслах колісних, зокрема особливостям пересування з м'ячем, класифікації гравців, контактної боротьби та суддівства. Таке комплексне знайомство з видом спорту знижує психологічні бар'єри, підвищує зацікавленість і мотивацію як у ветеранів, так і у фахівців, які надалі можуть долучатися до розвитку адаптивного баскетболу на місцевому рівні.

Таким чином, майстер-класи та ознайомчі заняття виступають важливим перехідним етапом між реабілітацією та систематичними спортивними тренуваннями, сприяючи розширенню ветеранської спільноти, формуванню команд і створенню сталих осередків баскетболу на кріслах колісних у різних регіонах України.

Водночас перспективи розвитку баскетболу на кріслах колісних пов'язані з розширенням міжсекторальної співпраці, залученням громадських організацій, бізнесу та освітніх установ, а також із накопиченням емпіричних наукових даних щодо ефективності адаптивних спортивних програм. Формування людиноцентричної системи реабілітації, у якій ветеран виступає активним суб'єктом вибору, відкриває нові можливості для подальшого розвитку адаптивного баскетболу як інструменту фізичного відновлення, психосоціальної підтримки та соціальної інтеграції.

Висновки

Аналіз наукових джерел і практичного досвіду засвідчив, що адаптивний баскетбол на кріслах колісних є ефек-

тивним складником системи фізичної та психосоціальної реабілітації ветеранів війни. Його цінність полягає в поєднанні рухової активності з командною взаємодією, що сприяє відновленню фізичних функцій, покращенню психологічного стану та підвищенню якості життя ветеранів.

Міжнародні й українські дослідження підтверджують позитивний вплив регулярних занять баскетболом на кріслах колісних на розвиток сили, витривалості та координації, зниження рівня стресу й тривожності, формування активних копінг-стратегій і мотивації до активного життя. Командний характер гри сприяє соціальній інтеграції, відновленню соціальних зв'язків і формуванню ветеранських спільнот.

Український досвід упровадження адаптивного баскетболу (тренування, майстер-класи, всеукраїнські змагання) демонструє його реабілітаційний потенціал, водночас виявляючи низку системних обмежень, зокрема недостатню науково-методичну систематизацію результатів і брак емпіричних досліджень.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з необхідністю вивчення впливу занять баскетболом на кріслах колісних на фізичний, психологічний і соціальний стан ветеранів війни; аналізу ефективності різних моделей тренувальних програм; визначення оптимальних показників оцінювання реабілітаційних результатів; а також дослідження взаємозв'язку між участю в адаптивному баскетболі та процесами соціальної та професійної реінтеграції ветеранів.

Конфлікт інтересів.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування.

Стаття не отримала фінансової підтримки державних, громадських чи комерційних структур.

Отримано: 25.11.2025; Прийнято: 15.01.2026

Опубліковано: 07.02.2026

Список літератури

- Звіт українського ветеранського фонду за III квартал 2024 року (2024). Режим доступу: <https://veteranfund.com.ua/>
- Интерфакс-Україна (2024). Матч рівності: адаптивний баскетбол як інструмент соціальної інтеграції ветеранів. Інформаційне повідомлення. Режим доступу: <https://interfax.com.ua/>
- Латенко, С.Б., & Хіміч, І.Ю. (2025). Використання технічних засобів асистивних технологій в адаптивному спорті ветеранів війни. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 3К (188), 186-190. doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03к(188).41
- Суспільне Тернопіль (2025, 2 серпня). У Тернополі для ветеранів організували воркшоп з адаптивного спорту. Режим доступу: <https://suspilne.media/>
- Центр ініціатив «Повернись живим». (2025a). Всеукраїнські змагання з баскетболу на кріслах колісних. Режим доступу: <https://nashi.cbacenter.ngo>
- Центр ініціатив «Повернись Живим». (2025b). Рекомендації щодо масштабування адаптивного спорту для ветеранів та ветеранок у громадах. СВА Центр ініціатив. Режим доступу: <https://cbacenter.ngo>
- Ченіра, Л.П., А.В. Максименко, Є.В. Карпенко, С.В. Харченко,

References

- Ukrainskyi Veteranskyi Fond. (2024). *Zvit Ukrainskoho Veteranskoho Fondu za III kvartal 2024 roku* [Report of the Ukrainian Veterans Fund for the III quarter 2024] [in Ukrainian]. <https://veteranfund.com.ua/>
- Interfax-Ukraine. (2024). *Match rivnosti: adaptivnyi basketbol yak instrument sotsialnoi intehtatsii veteraniv* [Match of equality: Adaptive basketball as a tool for social integration of veterans] <https://interfax.com.ua/> [in Ukrainian].
- Latenko, S.B., & Khimich, I.Yu. (2025). *Vykorystannia tekhnichnykh zasobiv asystyvnykh tekhnolohii v adaptivnomu sporti veteraniv viiny* [The use of technical assistive technology tools in adaptive sport for war veterans] *Naukovyj chasopys Ukrain'skogo derzhavnogo universytetu imeni Myhajla Dragomanova* [Scientific journal of the Ukrainian State University named after Mykhailo Dragomanov]. Serija 15. Naukovo-pedagogichni problemy fizychnoi kul'tury (fizychna kul'tura i sport), no 3K (188), 186-190. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03к\(188\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03к(188).41)
- Suspilne Ternopil. (2025, August 2). *U Ternopoli dla veteraniv orhanizували workshop z adaptivnogo sportu* [In Ternopil, a workshop on adaptive sports was organized for veterans] [in Ukrainian]. <https://suspilne.media/ternopil/1081735-u-ternopoli-dla-veteraniv-organizували-workshop-z-adaptivnogo-sportu/>
- Tsentr Initsiativ «Povernys Zhyvym». (2025a). *Vseukrainski zmagannia z basketbolu na krislakh kolesnykh* [All-Ukrainian wheelchair basketball competitions] [in Ukrainian]. <https://cbacenter.ngo/zmagannia-z>

- Бондаренко, Л. О., Жданова, І. В., Козира, П.В., ... & Твердохвалова, Ю. (2024). *Реінтеграція ветеранів (в тому числі з інвалідністю): повернення військових до повноцінного життя: методичні рекомендації*. Харків : ХНУВС.
- Blauwet, C., & Willick, S.E. (2012). The Paralympic Movement: using sports to promote health, disability rights, and social integration for athletes with disabilities. *Pm&r*, 4(11), 851-856.
- Bondarenko, V.V., Pronenko, K.V., Shtanagei, D.V., Khudiakova, N.Y., Konstantynov, D.V., Skliar, O.S., & Masnyi, O. (2025). Adaptive volleyball as a means of physical education and sports rehabilitation of combatants. *Wiadomości Lekarskie*, (11), 2379-2384. doi: 10.36740/WLek/214787
- Bowen, A.H. (2025). *Investigating the Impact of Adaptive Sports and Recreation Involvement for Veterans* (Doctoral dissertation, Clemson University).
- Brittain, I., van Lindert, C., & Scheerder, J. (eds) (2023). *Understanding Disability, Disability Sport and Inclusion. The Palgrave Handbook of Disability Sport in Europe*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-21759-3_2
- Caddick, N., & Smith, B. (2014). The impact of sport and physical activity on the well-being of combat veterans: A systematic review. *Psychology of sport and exercise*, 15(1), 9-18. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.09.011>
- DePauw, K.P., & Gavron, S.J. (2005). *Disability sport*. 2nd ed. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Duvall, J., Satpute, S., Cooper, R., & Cooper, R. A. (2021). A review of adaptive sport opportunities for power wheelchair users. *Disability and rehabilitation. Assistive technology*, 16(4), 407-413. <https://doi.org/10.1080/17483107.2020.1767220>
- Ferreira da Silva, C. M. A., de Sá, K. S. G., Bauermann, A., Borges, M., de Castro Amorim, M., Rossato, M., ... & de Athayde Costa e Silva, A. (2022). Wheelchair skill tests in wheelchair Basketball: A systematic review. *Plos one*, 17(12), e0276946. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0276946>
- Francis, J., Owen, A., & Peters, D.M. (2019). Making Every «Point» Count: Identifying the Key Determinants of Team Success in Elite Men's Wheelchair Basketball. *Frontiers in psychology*, 10, 1431. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01431>
- Goodrich, D. E., Hall, K. S., Pinter, J. M., & Erwin, M. S. (2025). Physical activity among military veterans. *Physical activity in diverse populations*, 278-307. doi.org/10.4324/9781003474159
- Hanson, C., Pomeranz, J L., Jones, D., & Ellison, C. (2025). An overview of wheelchair basketball with implications for life care planning. *Journal of Life Care Planning*, 18(4), 59-64.
- International Wheelchair Basketball Federation (IBWF). History of Wheelchair Basketball. Available at: <https://iwbf.org> [accessed 1.01.2026].
- Jaarsma, E.A., Dijkstra, P.U., Geertzen, J.H.B., & Dekker, R. (2014). Barriers to and facilitators of sports participation for people with physical disabilities: A systematic review. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 24(6), 871-881. <https://doi.org/10.1111/sms.12218>
- Jamieson, A.R., & Wijesundara, H.D. (2025). A review of adaptive equipment and technology for exercise and sports activities for people with disabilities. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 20(1), 33-45. <https://doi.org/10.1080/17483107.2024.2372323>
- Kasser, S.L., & Lytle, R.K. (2013). *Inclusive physical activity: Promoting health for a lifetime*. Human Kinetics.
- Kirk, T.N., McKay, C., & Holland, K. (2025). «A Kind of Therapy»: Wheelchair Sport Athletes and Health-Related Quality of Life. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 96(2), 426-438. <https://doi.org/10.1080/002701367.2024.2419455>
- Khurana, R., Wang, A., & Carrington, P. (2021). Beyond adaptive sports: challenges & opportunities to improve accessibility and analytics. *Proceedings of the 23rd International ACM SIGACCESS*
- basketbolu
- Tsentr Initsiativ «Povernys Zhyvum». (2025b). Rekomendatsii shchodo mashtabuvannya adaptivnoho sportu dlia veteraniv ta veteranok u hromadakh [Recommendations on scaling adaptive sports for veterans in communities] [in Ukrainian]. CBA Tsentr Initsiativ. <https://cbacenter.ngo/page/rekomendaciyi-shhodo-mashtabuvannya-adaptivnogo-sportu-dlia-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadax>
- Chepiha, L. P., Karpenko, Ye. V., Kharchenko, S. V., Bondarenko, L. O., Zhdanova, I. V., Kozyra, P. V., ... & Tverdokhvalova, Yu. (2024). *Reintehratsiia veteraniv (v tomu chysli z invalidnistiu): povernennia viiskovykh do povnotsinnoho zhyttia: metodychni rekomendatsii* [Reintegration of veterans (including persons with disabilities): Returning military personnel to a full life: Methodical recommendations], Harkiv : HNUVS.[in Ukrainian].
- Blauwet, C., & Willick, S.E. (2012). The Paralympic Movement: using sports to promote health, disability rights, and social integration for athletes with disabilities. *Pm&r*, 4(11), 851-856.
- Bondarenko, V.V., Pronenko, K.V., Shtanagei, D.V., Khudiakova, N.Y., Konstantynov, D.V., Skliar, O.S., & Masnyi, O. (2025). Adaptive volleyball as a means of physical education and sports rehabilitation of combatants. *Wiadomości Lekarskie*, no (11), 2379-2384. doi: 10.36740/WLek/214787
- Bowen, A.H. (2025). *Investigating the Impact of Adaptive Sports and Recreation Involvement for Veterans* (Doctoral dissertation, Clemson University).
- Brittain, I., van Lindert, C., & Scheerder, J. (eds) (2023). *Understanding Disability, Disability Sport and Inclusion. The Palgrave Handbook of Disability Sport in Europe*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-21759-3_2
- Caddick, N., & Smith, B. (2014). The impact of sport and physical activity on the well-being of combat veterans: A systematic review. *Psychology of sport and exercise*, no 15(1), 9-18. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.09.011>
- DePauw, K.P., & Gavron, S.J. (2005). *Disability sport*. 2nd ed. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Duvall, J., Satpute, S., Cooper, R., & Cooper, R.A. (2021). A review of adaptive sport opportunities for power wheelchair users. *Disability and rehabilitation. Assistive technology*, no 16(4), 407-413. <https://doi.org/10.1080/17483107.2020.1767220>
- Ferreira da Silva, C.M.A., de Sá, K.S.G., Bauermann, A., Borges, M., de Castro Amorim, M., Rossato, M., ... & de Athayde Costa e Silva, A. (2022). Wheelchair skill tests in wheelchair Basketball: A systematic review. *Plos one*, no 17(12), e0276946. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0276946>
- Francis, J., Owen, A., & Peters, D. M. (2019). Making Every «Point» Count: Identifying the Key Determinants of Team Success in Elite Men's Wheelchair Basketball. *Frontiers in psychology*, no 10, 1431. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01431>
- Goodrich, D.E., Hall, K.S., Pinter, J.M., & Erwin, M.S. (2025). Physical activity among military veterans. *Physical activity in diverse populations*, 278-307. doi.org/10.4324/9781003474159
- Hanson, C., Pomeranz, J L., Jones, D., & Ellison, C. (2025). An overview of wheelchair basketball with implications for life care planning. *Journal of Life Care Planning*, 18(4), 59-64.
- International Wheelchair Basketball Federation (IBWF). History of Wheelchair Basketball. Available at: <https://iwbf.org> [accessed 1.01.2026].
- Jaarsma, E.A., Dijkstra, P.U., Geertzen, J.H.B., & Dekker, R. (2014). Barriers to and facilitators of sports participation for people with physical disabilities: A systematic review. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, no 24(6), 871-881. <https://doi.org/10.1111/sms.12218>
- Jamieson, A.R., & Wijesundara, H.D. (2025). A review of adaptive equipment and technology for exercise and sports activities for people with disabilities. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, no 20(1), 33-45. <https://doi.org/10.1080/17483107.2024.2372323>
- Kasser, S.L., & Lytle, R.K. (2013). *Inclusive physical activity: Promoting health for a lifetime*. Human Kinetics.
- Kirk, T.N., McKay, C., & Holland, K. (2025). «A Kind of Therapy»: Wheelchair Sport Athletes and Health-Related Quality of Life. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, no 96(2), 426-438. <https://doi.org/10.1080/002701367.2024.2419455>

- Conference on Computers and Accessibility, 1-11. <https://doi.org/10.1145/3441852.3471223>
- Lee-Hauser, C.R., Schein, R.M., Schiappa, V.J., Pruziner, A.L., Tostenrude, D., Goedhard, K.E., ... & Schmeler, M.R. (2021). Demographic and functional characteristics of national veterans wheelchair games participants: a cross-sectional study. *Military Medicine*, 186(7-8), e749-e755. <https://doi.org/10.1093/milmed/usaa398>
- Lundberg, N.R., Taniguchi, S., McCormick, B.P., & Tibbs, C. (2011). Identity negotiating: Redefining stigmatized identities through adaptive sports and recreation participation among individuals with a disability. *Journal of Leisure Research*, 43(2), 205-225.
- Martin, J.J. (2006). Psychosocial aspects of youth disability sport. *Adapted physical activity quarterly*, 23(1), 65-77. <https://doi.org/10.1123/apaq.23.1.65>
- Moss P, Lim KH, Prunty M, & Norris M. (2019). Children and young people's perspectives and experiences of a community wheelchair basketball club and its impact on daily life. *British Journal of Occupational Therapy*, 83(2), 118-128. doi:10.1177/0308022619879333
- Oldörp, F., Mihajlovic, C., & Giese, M. (2025). Inclusion in and through disability sport? A scoping review using the examples of goalball and wheelchair basketball. *JSAMS Plus*, 5, 100096. <https://doi.org/10.1016/j.jsampl.2025.100096>
- Perfilova, I., Hardin, R., & Pate, J.R. (2025). Technology in Adaptive Sport and Recreation. *Technology, Sport and Recreation*, 184-197. <https://doi.org/10.4324/9781003588405>
- Sporner, M. L., Grindle, G. G., Kelleher, A., Teodorski, E. E., Cooper, R., & Cooper, R. A. (2009). Quantification of activity during wheelchair basketball and rugby at the National Veterans Wheelchair Games: A pilot study. *Prosthetics and orthotics international*, 33(3), 210-217. DOI: 10.1080/03093640903051816
- Tweedy, S.M., & Vanlandewijck, Y.C. (2011). International Paralympic Committee position stand-background and scientific principles of classification in Paralympic sport. *British journal of sports medicine*, 45(4), 259-269.
- Verdonck, M., Ripat, J., Clark, P.M., Oprescu, F., Gray, M., Chaffey, L., & Kean, B. (2020). Reverse integration in wheelchair basketball: Stakeholders' understanding in elite and recreational sporting communities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 38(1), 25-42. <https://doi.org/10.1123/apaq.2019-0082>
- Khurana, R., Wang, A., & Carrington, P. (2021). Beyond adaptive sports: challenges & opportunities to improve accessibility and analytics. *Proceedings of the 23rd International ACM SIGACCESS Conference on Computers and Accessibility*, 1-11. <https://doi.org/10.1145/3441852.3471223>
- Lee-Hauser, C.R., Schein, R.M., Schiappa, V.J., Pruziner, A.L., Tostenrude, D., Goedhard, K.E., ... & Schmeler, M.R. (2021). Demographic and functional characteristics of national veterans wheelchair games participants: a cross-sectional study. *Military Medicine*, no 186(7-8), e749-e755. <https://doi.org/10.1093/milmed/usaa398>
- Lundberg, N.R., Taniguchi, S., McCormick, B.P., & Tibbs, C. (2011). Identity negotiating: Redefining stigmatized identities through adaptive sports and recreation participation among individuals with a disability. *Journal of Leisure Research*, no 43(2), 205-225.
- Martin, J.J. (2006). Psychosocial aspects of youth disability sport. *Adapted physical activity quarterly*, no 23(1), 65-77. <https://doi.org/10.1123/apaq.23.1.65>
- Moss P, Lim KH, Prunty M, & Norris M. (2019). Children and young people's perspectives and experiences of a community wheelchair basketball club and its impact on daily life. *British Journal of Occupational Therapy*, no 83(2), 118-128. doi:10.1177/0308022619879333
- Oldörp, F., Mihajlovic, C., & Giese, M. (2025). Inclusion in and through disability sport? A scoping review using the examples of goalball and wheelchair basketball. *JSAMS Plus*, no 5, 100096. <https://doi.org/10.1016/j.jsampl.2025.100096>
- Perfilova, I., Hardin, R., & Pate, J.R. (2025). Technology in Adaptive Sport and Recreation. *Technology, Sport and Recreation*, 184-197. <https://doi.org/10.4324/9781003588405>
- Sporner, M.L., Grindle, G.G., Kelleher, A., Teodorski, E.E., Cooper, R., & Cooper, R.A. (2009). Quantification of activity during wheelchair basketball and rugby at the National Veterans Wheelchair Games: A pilot study. *Prosthetics and orthotics international*, no 33(3), 210-217. DOI: 10.1080/03093640903051816
- Tweedy, S.M., & Vanlandewijck, Y.C. (2011). International Paralympic Committee position stand-background and scientific principles of classification in Paralympic sport. *British journal of sports medicine*, no 45(4), 259-269.
- Verdonck, M., Ripat, J., Clark, P.M., Oprescu, F., Gray, M., Chaffey, L., & Kean, B. (2020). Reverse integration in wheelchair basketball: Stakeholders' understanding in elite and recreational sporting communities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, no 38(1), 25-42. <https://doi.org/10.1123/apaq.2019-0082>

Відомості про авторів / Information about the Authors

Лаврін Галина Зиновіївна:

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри фізичного виховання та реабілітації, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2.

<https://orcid.org/0000-0001-6750-8421>,
lavrin@tnpu.edu.ua

Ангелюк Ірина Олександрівна:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2.

<https://orcid.org/0000-0002-1517-5618>,
iraseredyja85@gmail.com

Осіп Наталія Богданівна:

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри фізичного виховання та реабілітації, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2.

<https://orcid.org/0000-0002-1114-9092>,
osip@tnpu.edu.ua

Halyna Lavrin:

candidate of sciences in physical education and sports, associate professor of the department of physical education and rehabilitation, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 46027, Ternopil, str. Maksym Kryvonosa, 2.

Iryna Anheliuk:

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Department of Theoretical Foundations and Methods of Physical Education, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 46027, Ternopil, str. Maksym Kryvonosa, 2.

Dmytro Solovei:

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor, Educational and Scientific Institute 'Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports' Ukrainian State University of Science and Technology: str. Naberezhna peremohy 10, Dnipro, 49094, Ukraine.

Хома Олександр Віталісвич:

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри фізичного виховання та реабілітації, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2.

<https://orcid.org/0000-0002-9578-6522>,
oleksandr.khoma@tnpu.edu.ua

Oleksandr Khoma:

candidate of sciences in physical education and sports, associate professor of the department of physical education and rehabilitation, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 46027, Ternopil, str. Maksym Kryvonosa, 2.

Кучер Тетяна Василівна:

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент кафедри теоретико-біологічних основ фізичного виховання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка, 47003, Кременець, Тернопільська область, пров. Ліцейний, 1.

<https://orcid.org/0000-0001-9806-2821>,
tatochkak@ukr.net

Tetiana Kucher:

candidate of sciences in physical education and sports, associate professor of Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy named after Taras Shevchenko, 47003, Kremenets, Ternopil Region, Lyceum Lane, 1.